

Śladami przeszłości w Bieszczadach- Cmentarz z okresu I wojny światowej w Uhercach Mineralnych.

Zespół uczniowski w ramach projektu rekrutacyjnego do XXII sesji Sejmu Dzieci i Młodzieży w składzie Dominik Kaczmarek i Krzysztof Andruch przygotował pracę dotyczącą cmentarza żołnierzy poległych w latach 1914-1915 w Bieszczadach, znajdującego się na wzgórzu Lachawa w Uhercach Mineralnych. Jest to jeden z największych tego typu zabytków znajdujących się w powiecie leskim, a bez wątpienia największy w gminie Olszanica.

Miejsca pamięci są ważne dla lokalnej i narodowej tożsamości. Zdarza się jednak, że pod wpływem czasu zapominamy o nich. Być może, dzięki naszemu projektowi, w ramach rekrutacji do XXII Sesji Sejmu Dzieci i Młodzieży w Warszawie, taki stan rzeczy się zmieni. W naszej pracy postanowiliśmy opisać cmentarz poległych żołnierzy z I wojny światowej znajdujący się w Uhercach Mineralnych. Na cmentarzu znajduje się 36 zbiorowych mogił żołnierzy walczących zarówno w szeregach armii austriacko-węgierskiej, niemieckiej i rosyjskiej. Źródła historyczne mówią o tym, że w Uhercach pochowani są żołnierze z dzisiejszej Bośni i Hercegowiny, Słowacji, Ukrainy, Węgier (byli oni nazywani

przez miejscową ludność "Madziarzami"), Włoch i Polski. Nasi rodacy walczyli w oddziałach armii wszystkich trzech wielkich cesarzy. Żołnierze, pochowani na tym cmentarzu zginęli w latach 1914-1915, kiedy wojna w Bieszczadach była najbardziej krwawa. To wtedy przebiegała wówczas linia frontu. Regularnie następowały ofensywy armii rosyjskiej i kontrataki wojsk austriacko-węgierskich. Miało to związek m.in. z próbami zajęcia Twierdzy Przemyśl. Bardzo wiele ofiar wśród żołnierzy zebrała również mroźna zima 1914/1915. Punktem kulminacyjnym walk w Bieszczadach okazała się tzw. operacja gorlicka w maju 1915 roku. W jej wyniku armia austriacko-węgierska, przy wsparciu armii niemieckiej wyparła z tych ziem wojska

rosyjskie.

Początkowo polegli żołnierze byli pochowani na miejscu, w którym stracili życie, ze względu na nieustannie trwające walki. Dopiero po ich zakończeniu, właściciel dóbr uherczańskich, prof. Ernest Till (1846-1926) wydzierżawił fragment Lachawy pod cmentarz poległych w niedawnej wojnie na całym terenie dzisiejszego powiatu leskiego, bez względu na ich narodowość i przynależność wojskową. Chciał w ten sposób sprawić, aby żołnierze mogli spocząć w spokoju. Dokładnej liczby pochowanych nie można jednak ustalić.

W okresie XX-lecia międzywojennego dbano o cmentarz na Lachawie. Można było wówczas znaleźć na nim nieliczne tablice identyfikacyjne. Dopiero w czasach PRL-u zabytek zaczął tracić na znaczeniu. Ten cmentarz służył wtedy do pasania bydła, a jedynym sposobem rozróżniania go od innych „pastwisk” był wielki drewniany krzyż. Działo się tak najprawdopodobniej poprzez działania komunistycznych władz.

Mimo to, cmentarz pozostał dla miejscowych ważnym miejscem pamięci. Szkoła w Uhercach Mineralnych co kilka dni wysyłała tam jednego nauczyciela z grupką uczniów w celu zapalania zniczy i wykaszania traw dookoła nagrobków. W 2006 roku, w wyniku starań Urzędu Gminy Olszanica, ze środków Ministra Kultury oraz Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa przeprowadzono kompleksowy remont cmentarza. Drewniane krzyże zastąpiono krzyżami wykonanymi z granitu. Postawiono także drewniane ogrodzenie z bramą i wykonano chodnik z kamienia sjeneńskiego. Na środku cmentarza znajduje się betonowy cokół, a na nim wielki metalowy krzyż, pod którym znajduje się tablica pamiątkowa z napisem:

” Cmentarz żołnierzy poległych podczas I Wojny Światowej w latach 1914-1915”

Obecnie cmentarz ma powierzchnię 0,04 ha. Można go odwiedzać o każdej porze dnia, gdyż godziny otwarcia nie są ustalone. Położenie zabytku na wzgórzu nieco ogranicza jego dostępność turystyczną. W celu zbadania stanu świadomości na temat cmentarza z I wojny światowej wśród mieszkańców Uherzec Mineralnych i okolic przeprowadziliśmy w Zespole Szkół Publicznych w Uhercach Mineralnych i w Olszanicy ankietę badawczą, w której uczniowie odpowiadali na 5 pytań. W ankiecie brało udział 144 uczniów gimnazjum i szkoły podstawowej.

Większość uczniów poprawnie wskazała cmentarz jako miejsce pamięci żołnierzy z I wojny światowej. Prawie 25% ankietowanych wskazało prawidłową liczbę mogił, które się tam znajdują. Tylko troje uczniów poprawnie zaznaczyło, że polegli żołnierze należeli do armii rosyjskiej, austriacko-węgierskiej i niemieckiej. Połowa liczby osób odpowiedziała, że należeli oni do armii polskiej, która wówczas jeszcze nie istniała. Znaczna większość uczniów stwierdziła jednak, że brakuje nie tylko oznaczeń na szlakach turystycznych, które prowadzą do cmentarza, ale również informacji o istnieniu takiego miejsca pamięci w lokalnych mediach.

Przeprowadziliśmy także sondę, w której 22 uczestnikom zadaliśmy następujące pytanie:

”Jak szczególnym miejscem pamięci według Pana/Pani jest cmentarz z I Wojny Światowej w Uhercach Mineralnych ?”

Prawie wszyscy podkreślali znaczenie tego miejsca pamięci, ale wskazywali też na brak zainteresowania jego historią wśród mieszkańców Uherzec Mineralnych i okolic. Wśród zapytanych osób był m.in. wójt gminy Olszanica Krzysztof Zapała. Cmentarz obecnie jest regularnie sprzątany. Mieszkańcy koszą trawę dookoła mogił, a przy okazji spacerów zapalają tam znicze. Pomimo tego, zainteresowanie historią zabytku nie jest duże. Jednak w ostatnich miesiącach, wśród niektórych mieszkańców i uczniów pobliskich szkół narodziła się chęć poszerzenia wiedzy o tym szczególnym miejscu pamięci. Mamy nadzieję, że wkrótce dane nam będzie poznać pełną historię tych mogił. Bez wątplenia warto poznawać wszystkie takie miejsca w Bieszczadach.

Krzysztof Andruch
Dominik Kaczmarek